

ПСИХІЧНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ РАННЬОГО ВІКУ. КРИЗА ТРЬОХ РОКІВ

Лекція (доц. Паркулаб О.Г.)

ПЛАН

1. Передумови виникнення дитячої психології.
2. Гендерні відмінності дітей раннього віку.
3. Вікова періодизація психічного розвитку.
4. Особливості розвитку дитини трьох років.
5. Ранній розвиток дитини: рекомендації дорослим.

Як виникла дитяча психологія?

Зміна погляду на дитинство в науці й у мистецтві: дитина – це не маленький дорослий, не його зменшена копія

Відомий американський художник Дональд Золан надихався «дивовижним періодом життя, коли кожне нове відкриття є магічною миттєвістю». Зображено сцени безтурботного раннього віку, коли кожна дитина: дослідник, першовідкривач, чомучка.

Що вивчає дитяча психологія?

- як дитина переривається у дорослу людину, яка вміє працювати, творити й спілкуватися з іншими людьми;
- як у неї з'являються якості, що характеризують особистість;
- психологічні особливості дітей кожного віку, чим вони відрізняються від дітей інших вікових періодів.

Які є методи вивчення індивідуальних психологічних особливостей дітей?

Основний метод – спостереження

- на заняттях;
- у різних видах діяльності;
- під час режимних моментів;
- на прогулянці тощо.

Експериментальні прийоми

- доручення;
- залучення в спеціально організовані дидактичні й сюжетні ігри тощо.

Гендерні відмінності дітей дошкільного віку

Хлопчики

- Проявляють інтерес до речей;
- Надають перевагу предметам переміщення, впливу, перетворення (машини, зброя);
- Вільні конструкції, проєкти;
- Хлопчики частіше ламають іграшки, часто це прояв пізнавальних інтересів (розібрати ціле на частини).

Дівчатка

- інтерес до людей;
- Імітація живих істот (ляльки, м'які тварини) та засоби повсякденного життя (посуд, меблі тощо);
- Діють за взірцем, планом, що обмежує їх творчість;
- Не схильні розбирати ціле на частини
- краще бачать, тонше розрізняють запахи, мають більш розвинений слух, уважніші до смаку їжі, чутливіші до дотиків.

Вивчення дітей і створення їх психологічних характеристик – основа індивідуального підходу до навчання й виховання, які необхідні для забезпечення повноцінного розвитку дитини.

Психічний розвиток – закономірний процес відносно передбачуваних змін внутрішніх психічних структур і функцій, які полягають у становленні нового й ускладненні вже існуючого.

Формування психіки людини відбувається протягом усього дитинства, отрочтва і юності .

Конвенція про права дитини визначає дітей як осіб віком від народження до 18 років. Через відсутність загальноприйнятого визначення підліткового віку і юності Організація Об'єднаних Націй (ООН) відносить до підлітків осіб віком 10-19 років, а до молоді — осіб віком 15–24 років

Життєвий шлях поділяється на періоди, що дає змогу краще зрозуміти закономірності розвитку і специфіку окремих вікових етапів.

Вікова періодизація психічного розвитку

(незважаючи на різні критерії періодизацій розвитку, більшість теорій виокремлюють схожі вікові етапи)

Стадії розвитку за Еріком Еріксоном

- Немовля (від народження до кінця 1-го року).
- Раннє дитинство (від 1-го до 3-х років).
- Вік гри (від 3-х до 6-ти років).
- Шкільний вік (від 6 до 12 років).
- Юність (від 12-13 до 19-20 років)

Закономірності розвитку дитини за Виготським

- криза новонародженості;
- дитинство (від 2-х місяців до 1-го року);
- криза 1-го року;
- раннє дитинство (від 1-го року до 3-х років);
- криза 3-х років;
- дошкільний вік (від 3-х до 7-ми років);
- криза 7-ми років;
- шкільний вік (від 8-ми до 12-ти років);
- криза 13-ти років;
- пубертатний вік (від 14 до 17-ти років);
- криза 17-ти років.

За Виготським, рушійна сила (чинник) психічного розвитку – це *навчання*

Формування знань у малюка відбувається на основі двох складових: зони актуального і найближчого розвитку. Ці терміни беруть участь у становленні успішної особистості.

Зона найближчого і актуального розумового розвитку

Не кожне навчання виконує роль рушійної сили розвитку, може трапитися і таке, що воно виявиться даремним або навіть загальмує розвиток. Щоб навчання було розвивальним, воно повинно орієнтуватися не на завершені цикли розвитку, а на ті, що виникають – на **зону найближчого розвитку** дитини.

Зону найближчого розумового розвитку Виготський визначає як різницю, «відстань» між рівнем актуального розвитку дитини і рівнем її потенційного розвитку. Рівень складності завдань, що їх вирішує дитина самостійно, визначає актуальний рівень розвитку. Рівень складності завдань, що їх вирішує під керівництвом дорослого, визначає потенційний рівень. У зоні найближчого розвитку є психічний процес, що формується у спільній діяльності дитини і дорослого; після завершення етапу становлення він стає формою актуального розвитку самої дитини.

Як формуються вміння та навички?

Зона актуального розвитку

за Виготським, являє собою сукупність знань, умінь і навичок дитини, які вона опанувала на високому рівні в даний момент часу. На думку вченого, процес навчання повинен будуватися на тому, щоб трохи випереджати розвиток. Не потрібно давати завдань, до яких малюк ще не готовий, як не слід і «тупцювати на місці», робити одне і те ж. Подача матеріалу повинна проводитися відповідно до того, наскільки дитина розумово дозріла до нього, але завжди бути для неї відкриттям. Тут важливі роль відіграють емоції та почуття.

ЯК МОТИВУВАТИ ДІТИНУ ДО НАВЧАННЯ?

Навчання впродовж життя

Навчання впродовж життя - це "постійний, добровільний та мотивований" пошук знань з особистих чи професійних причин.

Значення:

- покращує соціальну інтеграцію,
- активну громадянську позицію
- особистий розвиток,
- забезпечує самозбереження,
- конкурентоспроможність
- працевлаштування.

Lifelong Learning

Чому виникає вікова криза?

Причини вікових криз – визрівше протиріччя між новими потребами дитини й старими умовами їх задоволення, які її вже не влаштовують.

Залежно від змісту виокремлюють кризи взаємин (3 роки і 11 років) і кризи світогляду (1 рік, 7 і 15 років).

Перша серйозна “революція” назріває наприкінці третього року життя. Людина прожила три роки – багато чи мало?

Дослідницьке завдання від американської психологині Флоренс Гудинаф

Інструкція

Спробуйте якомога чіткіше уявити собі новонароджене немовля... що воно вміє, а що не вміє робити. А тепер подумайте про дорослу людину. Розгляньте детально, що вона здатна робити, особливо з того, що прийнято вважати ознаками інтелекту... Тепер повернемося до відправного пункту, до новонародженого. Пройдіться поволі по віковій шкалі й на кожній сходинці запитуйте себе: на кого більше схожа типова дитина цього віку тим, що вона здатна робити, - на дорослого чи на новонародженого? Продовжуйте доти допоки не знайдете вік, в якому, на ваш погляд, подібності й розбіжності так точно врівноважують один одного, що важко віддати перевагу тим чи іншим.

Особливості розвитку дитини 3-х років

Психологічна характеристика дитини трьох років

- Говорить про себе “Я”;
- Розмовляє багато і активно;
- Добре рухається;
- Багато вміє робити;
- Повністю відокремилася від дорослого

Криза трьох років

- Негативізм (негативна реакція на вимоги дорослого);
- Впертість (наполягає на своєму, щоб з нею рахувались);
- Непокірність (протест проти домашніх правил, близька до негативізму і впертості);
- Свавілья (хоче самостійності, “Я сама”);
- Знецінення дорослих (може обзивати дорослих);
- Протест-бунт (війна з оточуючими, сварки з батьками);
- Прагнення до деспотизму (в сім'ях з однією дитиною).

Рекомендації дорослим

- Розумна дозволеність сприяє становленню автономії дитини. У разі постійної гіперопіки або ж, навпаки, коли дорослі (батьки, педагоги) очікують від дитини надто багато з того, що виходить за межі її можливостей, у неї виникають сумнів і невпевненість у собі, виробляється слабка сила волі.

Поради психологів для батьків дітей 2-3 років:

У період з двох до трьох років малюк вчиться бути самостійним. У цей період важливо не заважати йому, а заохочувати старання і досягнення. Не перешкоджайте прояву самостійності. Якщо малюк хоче самостійно одягнути куртку, нехай робить це, навіть якщо ви запізнюєтеся в дитячий сад.

Не обмежуйте коло спілкування. Кожна людина в оточенні дитини важлива для неї. Нехай вітається з сусідами (помахає ручкою), дякує продавцю в магазині, вигукує ім'я подружки з сусідньої квартири.

Детально пояснюйте все, що їй не зрозуміло. Для неї в цьому світі все нове, вона хоче вчитися, так дайте їй таку можливість. Навіть якщо вам доведеться повторити одне і теж десять разів, повторюйте спокійно і впевнено.

Залишайте право вибору. Нехай вона сама вибере іграшку, одяг або страву на вечерю. Вона хоче і повинна відчувати свою значимість.

Дитячі капризи <https://filmix.ac/filmi/dokumentalenyj/28782-detskie-isteriki-i-kaprizy-2008.html>

Вправа
(якщо
дитина
пустує,
неслухня
на)

- Щоб усвідомити свій проступок, дитині потрібен час. Дорослий звертається до дитини: “Так, до тебе прийшли великі пустощі, треба їх прогнати”. Малюка заводять в окрему кімнату, садять за стіл, дають годинник і кажуть: “Посидь і почекай допоки стрілка годинника не пройде по колу стільки то разів (мають на увазі те, скільки дитині років)”. Саме стільки їй потрібно, щоб вона фізично і морально заспокоїлась і переключилась. “Подумай, чому я серджусь, що ти накоїв?”. Коли час проходить, будильник дзвонить, і дитина може вийти з кімнати.

Роль сприймання у розвитку дитини

За словами Виготського, “в ранньому віці домінує наочне афективно забарвлене **сприйняття**, що безпосередньо переходить в дію”. Саме цей **вік** найбільш **сприятливий** для вдосконалення діяльності органів чуття, накопичення уявлень про навколишній світ. Це «золота пора» для сенсорного виховання.

Особливості сенсорно-перцептивного розвитку в ранньому віці:

- розрізнення ознак предметів проявляється як впізнавання, в якому інтегровані процеси **пам'яті** та сприймання;
- найкраще дитина розрізняє форму й величину предметів, які є умовою її предметних дій;
- розвиток орієнтувальних дій відбувається при переході від практичного примірювання до зорового співвідношення предметів за їх ознаками і до порівняння з використанням уявних мірок-образів (пірамідки, кубики);
- засвоєнню слів на позначення ознак (прикметників) сприяють вправи на вибір предмета за названою дорослим ознакою;
- створюється основа для подальшого засвоєння сенсорних еталонів.

Мислення – наочно-дійове, розвивається в процесі практичної діяльності (аналог сенсомоторного інтелекта Ж.Піаже, “задачі Піаже” – у дітей немає поняття збереження речовини, кількості тощо).

Ранній розвиток дитини: малювання

Для розвитку дитини важливими є малювання та гра.

Малюнок дитини до 2-х років – каракулі.

На 3-му році життя вже з'являються форми, що нагадують зображувальні об'єкти.

В 2,5 роки діти можуть чітко намалювати людину. На малюнку крім кола-голови розрізняють дрібні деталі – очі, ніс, рот.

Ранній розвиток дитини може включати в себе музичні, творчі, логоритмічних заняття. Це знайомство з навколишнім світом шляхом використання ефективних способів навчання відповідно до віку дитини.

Методики раннього розвитку дитини

Методика Марії Монтесорі. Заняття згідно з програмою Монтесорі складаються з простих **фізичних вправ**: артикуляційна гімнастика, пальчикові ігри.

Заняття з **розвитку творчості**: малювання, аплікація, ліплення.

Особливість методу полягає в ставленні педагога до організації навчального простору.

Роль дорослого забезпечити дитину всім необхідним для розвитку: іграшками, дидактичним матеріалом, тканинами з різною фактурою і т.д. Дитина сама вибирає вид діяльності, педагоги або батьки створюють їй для цього всі умови і виступають в ролі помічників, а не наставників. Користь такого типу навчання в тому, що дитина стає більш уважною, дисциплінованою, самостійною, спостережливою. Розвивається дрібна моторика, артикуляційний апарат.

Висновок

Раннє дитинство – це інтенсивний період розвитку. Щоб воно було максимально ефективним в даний період, потрібно стимулювати дитину, мотивувати до активності. Клітини мозку розвиваються пропорційно отриманих зовнішніх стимулів. Тому важливо організувати простір навколо дитини, правильно спланувати її режим, приділяти їй достатньо уваги.

Ранній розвиток дитини – це комплекс дій, спрямованих на адаптацію маленької людини в сучасному світі. Незалежно від обраної методики розвитку і навчання, варто звертати увагу на такі фактори:

Адаптація мозку. Ранній дошкільний вік відрізняється гнучкістю психіки дитини.

Темперамент. Вибираючи спосіб її навчання, варто враховувати особливості темпераменту дитини.

Естетичне виховання. Для повноцінного розвитку дитини надзвичайно важливо приділяти увагу її естетичному вихованню. Йдеться про розкриття творчих здібностей, таланту, формуванні почуття прекрасного, любові до природи. Малюкам важливо включати для прослуховування класичну музику, звуки природи, дитячі пісні. Вони повинні чути вірші, вчити їх напам'ять, занурюватися в світ казок і оповідань. Це розвиток фантазії, пам'яті, мислення, ритмічної сторони мовлення.

Дрібна моторика і творчість. Дитині важливо малювати, ліпити з пластиліну, тіста, вирізати з паперу. Такі заняття розвивають дрібну моторику, мислення, фантазію, креативність.

ЛІТЕРАТУРА

Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. Київ, 2012. 424 с.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Dutkevych_Tetiana/Dytiacha_psykholohiia.pdf?

Сенсорний розвиток: з досвіду роботи. 3–4 роки / упоряд. М. Л. Кривоніс, О. Л. Дроботій, В. М. Ачкасова. Харків, 2012. 240 с.